
Kasza Bálint

A SZÍNJÁTSZÁS MÚLTJA ÉS JELENE A SZABADKAI NÉPSZÍNHÁZBAN

Az ember nem dolgozhat folytonosan, pihenésre, szórakozásra is szüksége van. Ha az ember kipihente, kiszórakozta magát, utána jobban, vidámabban megy a munka. Ilyen célt szolgál a színház is, melyből a nézők mosollyal az arcukon, vagy éppen elgondolkozva azon, ami előttük a színpadon lejátszódott, de mindenesetre okulva a történeteken, lélekben felemelkedve, megtisztulva lépnek ki a színházból, hogy felfrissülve, újult erővel lássanak a mindennapi munkájukhoz. Így van ez ma is, így volt ez a múltban is, mióta a színház és a színjátszás létezik, pedig már nagyon régen létezik. Már a régi görögök is nagyon régen és komolyan foglalkoztak vele, és az ókori ábrázolásokon Zeusz kilenc lánya közül kettőt tart álarcot a kezében, Melphomene és Thália. Az első a komédia, a második a tragédia múzsa, ez a kettő fejezi ki azt, amiért a közönség évezredek óta a színházba jár: a nevetést és a sírást. Ezt képezi a színház, mely nemcsak egy épület, tárgy, ember, hanem egy egész csoport szellemi, kézi, gépi együttműködése egy nagy, magasztos cél érdekében. Az igazi színházi ünnep a bemutató, benne gyümölcsozók az író, színész, rendező, festő, zenész, szabó és a többi színházi munkás munkája, de segítségükre van az épület, a világítás, a vászon, a festék stb. is.

És mi történik a színpadon? Az előadáson a színészek a színpadon a nézők előtt eljátszanak valami hitelesnek látszó történetet, eseményt. Csodálatos birodalom ez a játék, tudjuk róla, hogy játék, hogy nem igaz történet, de mégis valónak, igaznak fogadjuk el. Azt is tudjuk, hogy a színpadon játszó egyének is csak színészek, de ennek ellenére élő embereknek fogadjuk el őket, és ők elhitetik velünk azt is, hogy az az esemény, történet, cselekmény, maga az élet. Pedig csak egy olyan csodálatos játék ez, amely a nézők előtt abban a pillanatban kezdődik, amikor a függöny felgördül, a nézőtér elcsendesedik és a néző olyan lelki állapotba kerül, hogy hajlandó elfogadni valóságnak azt, ami a színpadon

j á t é k és művészet. Olyan játék ez, amely nem önmagáért, hanem értünk, nézőkért van. Az üres színház nem színház, hanem csak lélek nélküli épület.

A szabadkai színház nem ilyen lélek nélküli épület, benne már régen folyik az élet, hiszen már 1854 óta áll a város központjában a korinthuszi oszlopsorú épület és azóta szolgálja a város színjátszását, művészetét és kultúráját. Igaz, kezdetben csak szerényen és szegénylősen, mert egy egész félévszázadig oszlopos bejárója felett a „Szálloda a Pest városához” felirat díszelgett és csak 1905-ben került fel a homlokzatra a „Városi Színház” felirat. Ez alatt a hosszú idő alatt az épület a régi maradt, de benne az élet, a játék és a közönség is alaposan megváltozott. Változtak az idők, változott a közönség és vele együtt a színjátszás is. Minden időnek, minden kornak megvan a maga színháza, színjátszása és a közönsége is.

Újra csinósítják, tatarozzák a jó öreg színházat, nagy ünnepre készül a város színjátszása, harminc éves jubileumát ünnepli a szabadkai Népszínház. Köszöntjük mi is a harminc éves jubiláló Népszínházat, mely szabadságunk hajnalán született, velünk együtt élt és fejlődött. A városi színjátszás hosszú története folyamán a színjátszás a városban először tölti be igazi társadalmi és emberi hivatását, szabad hazában szolgálja a nép kultúráját. Az új társadalomban új feladatot, szerepet kapott a színház és a színjátszás. A városi színjátszás hosszú története folyamán a Népszínház szolgálja először igazán a népet, a dolgozók széles tömegeit, először vált a színház is, a színjátszás is valóban népipé. A műsor, a színesek, az előadások is ezt a célt szolgálják, s ez a színház kereste, de meg is találta az utat a nézőkhöz. Jelentős eredmény ez, mert napjainkban sokan hátat fodítanak a színháznak, a válságba jutott színház pedig divatos téma. A „Népszínház” a nép, a dolgozók legszélesebb tömegeit szolgálva szinte „házhoz szállítja a színjátszást, a művészetet”. Igaz, nem egészen olyan közel mint a televízió, amely otthoni szórakozást nyújt, de a Népszínház eljut nemcsak a városokba, hanem a falvakba is. Az elmúlt évadban a Népszínház szerbhorvát illetve magyar együttese 431 előadást tartott, melyet 132 203 néző tekintett meg, vagyis átlagban 306 néző volt egy-egy előadáson. A 431 előadásból 205-öt vidéken tartottak meg az együttesek. A szabadkai és a Szabadkán kívül megtartott előadások közötti arány még szembetűnőbb, ha csak a magyar együttes előadásait vizsgáljuk: az 1974/1975-ös évadban a magyar együttes 268 előadást tartott, 109-et Szabadkán, 159-et pedig Szabadkán kívüli vendég szereplésen. Így jutott el az együttes a városon kívül a falvakba is és „viszti házhoz a színjátszást”.

Nagy teljesítmény ez egy olyan együttes részéről, mely nagynak éppen nem nevezhető, de amely időt és fáradságot nem sajnálva a városok

mellett bejárja vidékünket és eljut mindenhova, ahol szívesen látják és fogadják. Így vált a Népszínház nemcsak népivé, hanem népművelő színházzá is. Ez a jellege ún. „mindenes” műsort igényel, ezért a Népszínház műsorán a vígjátéktól a drámáig megtalálunk mindent, amit ez a széles skálájú közönség igénye megkövetel. Az együttes erejét, odaadását és művészi értékét dicséri az előadások színvonala, mert az ilyen „mindeneség” rendszerint az előadások színvonalát szokta veszélyeztetni.

A szabadkai Népszínház mai közönsége szocialista társadalomban él, dolgozik, magyarok, horvátok, szerbek és más nemzetiségűek testvéri egyetértésben közösen építik a maguk és az utókor számára a szebb, boldogabb jövőt. Mindannyian egy magasztos célért dolgozunk és küzdünk, a szocializmusért, a szocialista kultúráért. Ezt a célt szolgálja a városban és a városon kívül a magyar és a szerbhorvát együttes is. A szocialista társadalomban más színház és színjátszás nem is létezhet. Habár ezen a téren már jelentős eredmények születtek, azért elégedettek mégsem lehetünk, mert tennivaló akad még bőven.

Tudnunk kell, hogy ma sincs, a múltban sem volt a társadalomtól, a történelmi mozgástól független színház. A színház minden korban szorosan kapcsolódott a társadalomhoz, így történik ez ma is. Elsősorban a közönség igénye az, ami a színházról a változásokat megkövetelte. Itt meg kell állapítanunk, hogy a ma és a tegnap közönsége között óriási a különbség. Ma körülöttünk minden mozgásban, változásban van, s szinte percenként érkező hírek a világ minden tájáról izgalomban tartanak és tájékoztatnak bennünket. A múlttal szemben ez is óriási előny, így a mai közönség sokkal okosabb, tanultabb, tájékozottabb, mint a múlt közönsége volt, ez pedig olyan tény, amelyet a színháznak is tudomásul kell vennie! Ma a technika korában élünk, így a technikai vívmányokat sem lehet szem elől téveszteni, ha a színházról beszélünk. Olyan színházra van szükség, ahol a legkorszerűbb technika segíti a legkorszerűbb mondani-
való kifejezését.

Az elmúlt harminc esztendő a Népszínháznak sok sikert, gondot, nehézséget, néha kudarcot is hozott, ennek ellenére közelebb került a néphez, a dolgozókhöz és az együttes legjobb alkotásaiban a népet, a dolgozókat szólaltatja meg. Így a játék a színházban a szórakozás, művelődés mellett társadalmi feladatot is végez: formálja, alakítja a közvéleményt. A közönség a színházban szórakozik, de közben okul, tanul, művelődik, és ha igaz élményt kap, felfrissülve, megtisztulva távozik a nézőtérről.

Mai társadalmunk a szocializmust építi, az emberek többségét ennek a társadalomnak a problémaköre érdekli, e társadalomnak az örömei, nehézségei, sikerei foglalkoztatják. Már szóltunk róla, hogy társadalomtól független színház nem létezik, ellenkezőleg minden kor színjátszása mé-

lyen a társadalomban gyökerezik, ismertetőjele éppen az volt, hogy tükört tartott a maga korának.

Ez a tükörkép koronként változott, a város színjátszásában már igen régen megkezdődött, még az 1750-es években az iskolai (tanodai) színjátszással. A nehézkes, néha otromba, zárt körű és egyházi jellegű, kezdetben latin majd később magyar nyelvű iskolai drámák és iskolai színjáték jelentős szerepet játszott a nemzeti kultúra kialakulásában, a nemzeti öntudat ébresztgetésében és fejlődésében. Az iskolai színjáték sokban hozzájárult és elősegítette egy társadalmilag fejlettebb, haladóbb, korszerűbb dráma és színjáték, a világi színjátszás kialakulását.

A XVIII. század vége felé, a polgári fejlődés hajnalán, megváltozott a színjátszás közönsége is, és az iskolai színjátszás már Szabadkán sem elégtette ki a nagyközönségnek a színjátszással szemben támasztott igényeit. Ennek a közönségnek az ízlése, érdeklődése mindinkább a világi színjátszás felé fordult, mindinkább a német vándorkomédiások játékában talált szórakozást és nem a zártkörű, egyházi jellegű, későbbben már el is világiasodó iskolai színjátékban. Akármilyen fejlett volt is az iskolai színjáték, mégis csak amatőr alapon működött. A színészek fő foglalkozása nem a játék volt, míg a világi színjátszás művelői foglalkozásukra nézve is színészek voltak, a játékkal keresték meg a mindennapi kenyerüket.

Minőségileg új színház és színjátszás született, de elsősorban is a színjátszás közönsége változott meg, a színház a változásban csak a közönség ízlését, érdeklődését és igényeit követte. A világi színjátszás első hírnökei városunkban is a német vándorkomédiások voltak. Ők az első előadást 1780-ban tartották meg városunkban. Ez a színjátszás többé már nem egyház-, illetve iskola ügye, hanem városi ügy, még akkor is ha csak vendég és közvetítő szerepe volt. Mivel nem gyökerezett a hazai kultúrában, így sem társadalmi szerepe, missziója, sem gyökerei nem alakulhattak ki. Közönsége is vegyes volt, mely elsősorban is a német színészek játékára volt kíváncsi.

A magyar nyelvű világi színjátszás városunkban 1818-ban indult meg, de hamarosan nemcsak városi ügyé, hanem hatósági és országos ügyé válik. Fejlődése szemmel látható és idővel kialakul belőle a polgári színjátszás. Mivel a színjátszás nem önmagáért volt, hanem mélyen a társadalomban gyökerezett, a közönség igényeinek és érdeklődésének megfelelően fejlődött és változott, a polgári színjátszás is ezen az úton haladt tükröt tartva a kornak, a társadalomnak.

Amint látjuk, a múltban minden kornak megvolt a maga színjátszása, érvényes-e ez a szabály a mi korunkra is? Megvan-e már a mi korunknak is a színjátszása, színháza? Olyan kérdés ez, amelyre a jelen pillanatban egyértelműen igen-nel, vagy nem-mel válaszolni túlságosan kockázatos lenne! Tény az, hogy van színházunk, mai színházunk, színjátszásunk, de

tény az is, hogy még sok mindent változtatnunk, javítanunk kell rajta. Először is tisztáznunk kell azt a kérdést, tulajdonképpen milyen is legyen az ideális, mai színház? Nehéz kérdés ez, pontos és tömör választ nehéz lenne rá megfogalmazni! Az biztos, hogy nekünk olyan színházra van szükségünk, amelyben a magas színvonalú szocialista művészet igazi otthonra talál, és amely segít a társadalomnak abban a törekvésében, hogy az ember valóban emberré váljon. Nagy feladatok ezek, de már azzal is, hogy korunk igazán fontos társadalmi problémáira igyekszünk választ adni, a színházban eszmét, célt, szépséget, művészetet adunk a nézőknek, igyekszünk őket nemesebbekké, érzelmileg és szellemileg gazdagabbakká tenni, megnyerni őket nagy ügyünknek, a szocializmusnak. Ezt a nagy és nemes célt elsősorban is a szocialista ihletésű művekkel tudjuk megvalósítani, de nem csak ezekkel, hanem minden más olyan irányzatú művel is, amely értékes, szép, tanulságos, nemes és igaz dolgot mond el az emberről és a világról. Így a kifejezetten szocialista ihletésű művek mellett más irányzatú művek is helyet kapnak mai színházunk műsorában. Ilyen elvek és gondolatok alapján születnek meg a műsorok. A jubiláris 30. színházi évadra a magyar társulat műsora a következő:

1. Bogdánfi Sándor: Bűnösök
2. Szigligeti Ede: Liliomfi
3. Gobbi F. Gyula: A szabadság pillanata
4. J. Sterija Popović: Füllentő és hazug
5. Euripidész—Sartre: Trójai nők
6. Bertold Brecht: A kaukázusi krétakör
7. S. Thomas: A papagáj és a zsaru
8. V. Katajev: Bolond vasárnap

Amint látjuk ebben az évadban a Népszínház magyar együttese két vajdasági magyar író művét is műsorára tűzte, ezek egyben ősbemutatók is, az egyik Bogdánfi Bűnösök, a másik Gobbi F. A szabadság pillanata című műve.

Külső munkatársak bekapcsolásával, bel- és külföldi társulatokkal való együttműködéssel igyekszik a Népszínház a hazai és a nemzetközi művészi színvonal és tapasztalat megszerzésére. A kölcsönös tapasztalatok cseréje, a nevesebb bel- és külföldi munkatársak és művészek közreműködése jobb előadást, színvonalasabb teljesítményt eredményez.

A társadalmi hivatás, az elkötelezettség és a közönséggel való kapcsolat további fejlesztése érdekében a Népszínház is bekapcsolódott a Színházi Közösség (Pozorišna komuna) elnevezésű országos jellegű társadalmi mozgalomba. A dolgozók, a közvetlen termelők öngazgatási joga, hogy a munkájuk útján megvalósított anyagi eszközökkel ne más, hanem ők maguk rendelkezzenek. Társadalmunk és alkotmányunk alapvető elve alól a színjátszás sem lehet kivétel, ez az elv vonatkozik a színjátszásra

költött, társadalmi eszközökre is. Ez a színház és a közönség együttműködésének újabb, öngazgatási alapokon nyugvó formája.

Az elmúlt harminc esztendő alatt már sok minden megváltozott a színházban is. Korunkban a technika sok mindent megőrökít, feljegyez, ezért sokan azt állítják, hogy szerencsés, boldog korszak ez. A mi életünk az utánunk következő generációk előtt szinte nyitott könyv lesz, melybe az lapoz bele, aki akar. Vonatkozik ez a színjátszásra is. Nem így volt ez a múltban, melynek eseményeit nagyon is sokszor homály fedi. A múltó idő vasfoga sok mindent eltüntetett, az emberi nemtörődömség és hanyagság is megtette a magáét. Mi, szabadkaiak különös könnyelműséggel prédáltuk el a múlt írásos hagyatékait, nem mindig gondoltunk az utókorra, amely esetleg megálljt szeretne parancsolni a múltó időnek!

Mai társadalmunk a szocializmust építi, az emberek többségét ennek a társadalomnak a problémaköre érdekli, mert magát a szocializmussal kötelezte el. Társadalomtól független színház nem létezik, ellenkezőleg minden kor színjátszása mélyen a társadalomban gyökerezik és tükröt tartott a maga korának. Ez a feladat vár a mai színházra is, miután úgy véljük, hogy a jelen pillanatban színházunk még adósa korunknak a teljesebb tükörcépével!

Rezime

Prošlost i sadašnjost kazališne umjetnosti u Subotici

Čovjeku su potrebni trenuci odmora i rasonode. Kazalište vjekovima zadovoljava ovu potrebu, i ne samo to, ono nas oplemenjuje.

Kazalište, nastavlja autor, predstavlja usklađene napore cijele trupe, plod ovih napora je svečani trenutak premijere, kada se ostvaruje kontakt sa publikom. Bez ovoga kazalište je samo zgrada lišena života.

Kazalište u Subotici stoji od 1854 godine, neprestano u službi umjetnosti i kulturnog života grada. Zgrada ostaje ali se mijenja aktivnost u njoj, kao što se mijenjaju i želje i zahtjevi publike.

Autor pozdravlja Narodno pozorište u Subotici povodom jubilarne 30. godine postojanja i rada u slobodi. U drugoj povijesti gradskog kazališta, ono prvi put nesputano vrši svoju funkciju, prvi put je to zaista narodno kazalište u službi naroda, to se jasno vidi iz prošlogodišnjih podataka o broju održanih predstava i posjećenosti.

Nova publika živi u socijalističkom društvu, zasnovanom na ravnopravnim i bratskim odnosima mađara, srba, hrvata i drugih nacionalnosti. U ovom vremenu uzvišenih ideala kazalište je u službi socijalizma. Autor analizira mnogostruku društvenu uslovljenost teatra i ističe potrebu da se uz pomoć najsavremenija tehnička dostignuća presentira najsavremenija tematika. Kroz prizmu društvene uslovljenosti teatra autor daje kraći prikaz povijesti razvoja kazališne

umjetnosti u Subotici, počev od školskih drama, preko putujućih trupa sve do današnjeg dana. Danas se javlja potreba za dramskim tekstovima koji su prožeti idejama socijalizma i vrijednim, plemenitim i lijepim porukama o čovjeku. Time se rukovodilo prilikom sastavljanja repertoara za jubilarnu 30. godinu, pa ipak ako je kazalište ogledalo vremena onda mu tek predstoji zadatak da ispuni očekivanja i bude pravi odraz vremena u kojem živimo.

Summary

The Theatre of the Past and Present in Subotica

Theatre not only provides us with a useful opportunity to spend our leisure in an enjoyable manner, but also provokes the noblest sentiments in the spectator.

Theatre involves the united efforts of the whole assembly and the fruit of those efforts is the solemn moment of the first night's performance. Were it not for all this the theatre would be an architecture devoid of life, which is not the case with the theatre in Subotica. It has served the cultural and artistic demands of the city for a long time, ever since 1854. The building remains the same, what changes continually is the life and activity, as well as the desires of the spectators.

The author congratulates the National Theatre of Subotica on the jubilant occasion of 30 years' existence in freedom. This is the first time that it was given a chance to serve the people. This is quite obvious from the numerical data about the last year's performances and theatre visitors. The spectators are living in a society based on the full equality and brotherhood of all the nations and nationalities. In the present age of lofty ideals the theatre should serve the interests of socialism. The author is pointing out the close connections between the theatre and the social conditions, and is suggesting that the highly sophisticated technical effects should be used to present the most up-to-date topics. Featuring the short history of the theatre in Subotica he deals with the beginnings of play-acting in schools, touches on the travelling troupes and concludes it with the present moment. He emphasizes the need for new dramatic works promoting the ideas of socialism and the values confirming the dignity of man. This is what they had in mind while planning the repertoire for the year of jubilee, however if we accept the belief that the theatre is but the mirror of the age, there is still much to desire in order to get an accurate vision of the age we are living in.